

SOCIAL AIDS OF OTTOMAN RED CRESCENT COMMUNITY TO THE IMMIGRANTS DURING BALKANS WARS

Cüneyt Uğurlu

Abstract

In the First Balkan War, due to occupation of Edirne by enemies for a while, there was an intense migration flow through İstanbul. Ottoman Red Crescent Community supplied health services to these immigrants in mosques. On the other hand soup kitchen and clothes donation for immigrants were also held by Ottoman Red Crescent Community. When number of immigrants and wounded people were so high, Ottoman Red Crescent Community converted some schools and Darulfunun into hospitals for serving quicker health service to Ottoman army and immigrants. Moreover Red Crescent hired ships and transformed them into hospital ships. Besides these Red Crescent applied quarantine for fighting with cholera epidemic. During Balkan Wars other Muslim countries gathered financial aids and sent these aids to Red Crescent. This study examines social aids of Ottoman Red Crescent Community for immigrants during Balkan Wars according to archive documents.

Keywords: *Osmanlı State, Red Crescent, Balkan Wars, migration, immigrant*

BALKAN SAVAŞLARINDA HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİNİN MUHACİRLERE SOSYAL YARDIMLARI

Cüneyt Uğurlu*

Öz

I. Balkan Savaşı'nda Edirne'nin bir süre düşman işgaline uğraması nedeniyle 1912 yılında İstanbul'a yoğun bir göç akımı olmuştur. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bu muhacirlere camilerde ve hastanelerde sağlık hizmetini sağlarken diğer yandan aşevi ve kıyafet yardımları da yapmıştır. Muhacirlerin ve harpteki yaralıların sayısının çok olması nedeniyle Hilâl-i Ahmer, bazı mektepleri ve Darülfünun'u hastaneye dönüştürmüştür. Osmanlı ordusuna daha da hızlı hizmet verebilmek için Hilâl-i Ahmer, vapurları kiralayarak hastane gemisi haline getirmiştir. Hilâl-i Ahmer bunların yanında kolera salgınıyla da mücadele için karantina uygulamıştır. Balkan Savaşları'nda Osmanlı Devleti'ne diğer ülkelerdeki Müslümanlardan önemli miktarda yardım toplanarak Hilâl-i Ahmer'e bu yardımlar gönderilmiştir. Bu çalışma Balkan Savaşları'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin muhacirlere olan yardımlarını arşiv belgeleri üzerinden incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Hilâl-i Ahmer, Balkan Savaşları, göç, muhacir

* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Yüksek Lisans öğrencisi, cuneytu-gurlu@yandex.com, <https://orcid.org/0000-0003-4546-117X>.
Bu makaleye atıf için: Uğurlu, Cüneyt. (2022). Balkan Savaşlarında Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Muhacirlere Sosyal Yardımları, SDE Akademi Dergisi, 2(4), 44-75

Giriş

Osmanlı tarihinde vakıfların oldukça önemli fonksiyonları bulunmaktaydı. Vakıf kültürü sosyal yardım ve dayanışma açısından büyük bir önem arz etmekteydi. Kimi zaman medrese şeklinde eğitim alanında faaliyet gösteren vakıflar, kimi zaman da aşevi, sadaka ve zekat faaliyetleri ile yoksulluğun önlenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu vakıflar erken dönem Osmanlı ve yükselme devri Osmanlı döneminde sosyal yardımlaşma için yeterli olmakta iken Osmanlı'nın son döneminde üst üste savaşların yaşanması hızlı karar verilebilen ve merkezi yönetimin uygulanabileceği bir cemiyet ihtiyacı doğurmuştur. Bu ihtiyaca binaen Geç dönem Osmanlı döneminde insani yardım düşüncesinin sağlık alanında kurumsal organizasyon şeklinde karşımıza çıkması ise 1877'de Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Osmanlı-Rus Harbi ve Trablusgarp'ta çok önemli vazifeler ifa etmiş ve gittiği yerlerde seyyar hastaneler kurarak hem askerlerin hem de bölge halkının tedavi görmesini sağlamıştır. Trablusgarp Savaşı'nın hemen akabinde başlayan Balkan Savaşları'nda Hilâl-i Ahmer, Edirne'den gelen muhacirlerin iskan çalışmaları için aktif rol oynamıştır. Cephe gerisinde yaralılara hizmet vererek bu bölgede birçok seyyar hastane açmıştır. İhtiyaç halinde bazı mektep ve medreseler de hastane haline dönüştürülmüştür. Gülnihal isimli vapurun hastane gemisine dönüştürülmesi dikkat çekicidir.

Hilâl-i Ahmer'in savaş şartlarında yaralılara fedakarlıkla yaptığı hizmetlerin yanı sıra Hilâl-i Ahmer'e bu dönemde yapılan uluslararası yardımlar da incelemeye değerdir. Zira Balkan Devletleri'nin Osmanlı'ya açmış olduğu savaş, İslam aleminde Haçlı seferi olarak algılanmış ve bazı devletler Osmanlı Devleti için yardım seferberliğine başlamıştır.

Bu çalışmada Kızılay arşiv belgelerinin ışığında Hilâl-i Ahmer'in muhacirlere yapmış olduğu infak, iskan ve sağlık yardımları ile beraber bu dönemde Hilâl-i Ahmer'e yapılan uluslararası bağışları istatistikî olarak ilgili kaynaklardan derleyerek ortaya koyma amaçlanmıştır.

Hilâl-i Ahmer'in Faaliyetleri ve Muhacirleri İskân Çalışmaları

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluş amacı cephe gerisinde yaralı askerlere yardım etmek ve orduya verilen sağlık hizmetlerini güçlendirmektir. Balkan Savaşları'yla birlikte Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin hizmet alanı genişleyerek yeni faaliyet alanları ortaya çıkmıştır. Bunlar yoksullara yardım, salgın hastalıklarla mücadele, muhacirlere aşevi hizmeti ve kıyafet yardımı gibi faaliyetlerdir. Gönüllü faaliyet alanlarının artışı ile beraber Hilâl-i Ahmer devletin bir nevi sosyal yardım kuruluşu haline gelmiştir (Özbek, 2016:321).

Osmanlı ordusunun Bulgarların saldırısına maruz kalarak Kırkkilise Bozgunu ile beraber geri çekilmesi sonucu köylerini ve kasabalarını terk eden Osmanlı halkı, perişan bir şekilde İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır. İstanbul'a gelen muhacirler kısa sürede camilerin ve mescitlerin etrafında kalabalık oluşturmaya başlamıştır. Edirne Vilayetinin çoğunluğu ile beraber Çatalca Sancağı ahalisine bu camiler kifayet etmeyeceği için binlerce muhacirin arabaları ve hayvanları günlerce meydanlarda ve sokaklarda kalmıştı.

Hilâl-i Ahmer harp zamanlarında yaralı askerlere yardım amaçlı kurulmuş bir müessese olmasına rağmen muhacirlere yardım etme hususunu Merkez-i Umumi'de müzakereye aldı. Nizamnamenin beşinci maddesine göre muhacir halkın oluşması da harbin neticesinden sayıldığı için Hilâl-i Ahmer'in muhacirlere yardımı da cemiyetin başlıca vazifelerden sayılıyordu.¹

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti işgale uğrayan yörelerden akın akın gelen muhacirlerin ihtiyaçlarını karşılarken cephede şehit veya gazi düşen askerlerin geride bıraktığı dul ve yetimleri de gözetmesi gerekiyordu. Savaşın neden olduğu işsizlik, kıtlık, açlık gibi durumlarda da cemiyet her türlü fedakarlıkta bulunarak savaştan mağdur kesimlere yardıma koşuyordu (Dereci, 2013:5).

Hilâl-i Ahmer'in ilk etapta harpte bulunan askerlerin ailelerine yardım etmesi planlanmıştır. Perişan ve kimsesiz bir halde İstanbul'a hicret

1 Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 1329-1331 Sâlnamesi, İstanbul Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İzgöer, A. Z., & Tuğ, R. (2013). Padişah'ın himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları, s.449.

eden muhacirlerin iskân edilmesi cemiyetin ikinci planda deruhte ettiği bir vazife oldu. Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumisi azâsından Celaleddin Muhtar Beyefendi, Haydarpaşa'daki yeni inşa etmiş bulunduğu 15 daireden müteşekkil binasını muhacir ailelerin yerleştirilmesi için bağışladı. Bu ailelere Hilâl-i Ahmer tarafından kişi başına günlük 3,5 lira yardım verilmesi kararlaştırıldı. Yardıma muhtaç ve maaşlı olmayan 40 felaketzedeye buraya yerleştirilerek kendilerine infak yapıldı. Muhtaç ailelerin artış göstermesi üzerine bu daireler yeterli gelmeyince Haşim Paşa Konağı ile Çatalçeşme'de Şevket Bey'in konağı da muhacirlere tahsis edilmiştir.

Bulgar zulmünden kaçan muhacirlerin kısa zamanda çoğalması üzerine Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumisi tarafından muhacirlere öncelikle ikişer defa 5'er bin lira verilmiş, daha sonra bunlardan bağımsız olarak kongrede 10 bin lira yardım yapılmış ve en son olarak kongrede 50 bin lira tahsis edilmişti. Bu yardımların ulaştırılması için gerekli vasıta ve heyete nezaret etmek üzere bir memur tayin edildi.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Yedikule haricinde barakalara sığınan 3800 muhacir ve bunların bakmakta olduğu 800 hayvanın infak ve iaşesini sağlamıştı. Her başına 3'er kuruş yevmiye verilecek ve 15 günlük yevmiye tek seferde Hilâl-i Ahmer memurları tarafından teslim edilecekti.

Savaş sırasında yaralılar hastanelere genellikle trenlerle gönderiliyordu. Hilâl-i Ahmer bu konuda hizmetler vermek üzere Sirkeci, Çerkezköy, Çorlu, Lüleburgaz ve Pavli köylerinde aşevi kurdu. Bu aşevlerinde çay, kahve, yoğurt, çorba ekmek ve bisküvi ikram ediliyordu. Bulgaristan'ın demiryollarını tahrip etmeleri üzerine Lüleburgaz ve Pavli aşevleri Ispartakule Yeşilköy'e nakledildi. Ispartakule, Ayastefanos ve Sirkeci istasyonlarında ve sair mahallerde yaralı askerlere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından çay ve çorba ikram edilmekteydi.²

Hilâl-i Ahmer'in Muhacirlerde Camilerde Verdiği Sosyal Hizmetler

Hilâl-i Ahmer tarafından iaşesi karşılanan muhacirlerin mevcudu kısa zamanda 15 bin civarına ulaşmıştı. Muhacirlerin İstanbul'da akrabaları

² Kızılay Arşivi, No: 16/63, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 168-196.

bulunmadığından dolayı bu muhacirler camilere, mescitlere sığınmaya mecbur kalmıştı. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bu muhacirlere infak hizmeti (maddi manada yardım) ile beraber önemli bir vazife üstlenmişti. Hilâl-i Ahmer, muhacirlere melbusat yardımında da bulunmuştu. Hilâl-i Ahmer hanımlar komisyonu tarafından 10.411 muhacire hırka, entari, çorap, fanila, gömlek, boyun atkısı, kundura temin edildi.

Balkan Savaşları'nda Balkan coğrafyasında geri çekilmeden dolayı çok sayıda muhacir İstanbul'a gelmişti. Bu muhacirleri barındırmak için ilk etapta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne camiler tahsis edilmişti. Sultanahmed Camii'nde 19 Kasım-7 Aralık 1912 tarihleri arasında yaklaşık 22.801 muhacir barınmıştı.³ Muhacirlerin bir kısmı bir süre konakladıktan sonra hanelere yerleştirilmekteydi. Bunlardan 300 kadar hastaya sabah akşam çorba ve lapa verilmiş olup kalan 900 hastaya sabah etli nohutlu mercimek çorbası bazen de patatesli et ile et suyuna kavurmalı ve söğüşlü pilav verilmişti.

Ayasofya Camii'ne sığınan yaralı askerler için 3600 ekmek iâşe memurlarına teslim edilmişti. Nuruosmaniye Camii'nde 1888 ihtiyaç sahibi asker bulunmaktaydı. Civar ahali bunlara çorba ikram etmiş ve Osmanlı ordusu da ekmek temin etmiştir. 1251 ihtiyaç sahibi askere sabah ve akşam yemek ikram edilmiştir. 6 Kasım 1912'ye kadar Sultan Ahmed Camii'ne 4241 ihtiyaç sahibi asker gelmişti. Belediye tarafından bu askerlere bir defaya mahsus 400 ekmek verilmiş ve 24 Kasım'a kadar her gün yemekleri Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından karşılanmıştı. Mahmud Paşa Camii'ne 451 ihtiyaç sahibi asker gelmiş, bu askerlerin ekmekleri Osmanlı ordusu tarafından karşılanmıştı. 447 askerinin yemeği Nuruosmaniye Camii mutfağında pişirilmiş ve buradan ikram edilmiştir.⁴

Camilerde ikamet eden göçmenler için sağlık kontrolleri yapıldı. Göçmen merkezlerinde bulunan hamile kadınlar için ebe tayin edildi. 8 Şubat 1913'te Parmakkapı'da 100 yatak kapasiteli bir hastane açıldı. Ay sonuna kadar bu hastanede toplam 253 erkek ve 98 kadın hastaya bakım yapıldı.

Nuruosmaniye Camii'nde ikamet eden ve Hilâl-i Ahmer tarafından ihtiyaçları karşılanan muhtaçların sayısı toplam 26334 olmuştur.⁵ Burada

3 Kızılay Arşivi, No: 12/4.1, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 149-150.

4 Kızılay Arşivi, No: 12/4, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 157-158.

5 Kızılay Arşivi, No: 12/4.2, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 222-223.

ikamet eden muhtaçlardan 200 hastaya sabah ve akşam çorba verilmiş ve 1051 nefere bazen pilav kavurma, bazen de patatesli et ile et suyuna kavurma 4-24 Ekim 1913 tarihleri boyunca ikram edilmiştir.⁶

Savaş nedeniyle cami ve barakalarda yer kalmadığından ve buralarda salgın hastalıkların görülmekteydi. Şehre gelen yeni muhacirlerin sıhhati tehlikede olacağı gibi hariçten gelen muhacirlerin de yeni hastalıklar getirme ihtimali bulunmaktaydı. Bu nedenle cami ve barakaların seyyar bir etüv gönderilerek etüv memurları tarafından temizlenmesi ve buralardaki ağır hastaların da Muhacirin Hastanesi'ne gönderilmesi gerekmekteydi.⁷

İstanbul'da toplamda 89 cami ve mescidde, 12 okul, medrese ve dergâhta, 15 ayrı mahalde, baraka, kulübe, kahvehane, konak ve harman yerlerinde iskân edilen muhacirlerin iâşe ve ibate giderleri Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin yoğun gayretleriyle karşılanmıştır (Ömer, 2009:123).

Balkan Savaşında Hastaneye Dönüştürülen Okullar

Göç akımları devam ettikçe cemiyet için ayrılan bütçe yetersiz gelmeye başladı. 15 Şubat'ta Besim Ömer Bey'in başkanlığında Hilâl-i Ahmer üçüncü olağan kongresini topladı. Savaş yaralıları ve göçmenler için bu kongrede 50'şer bin lira ödenek ayrılmasına karar verildi.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Balkan Savaşları nedeniyle gelirlerini bu savaş doğrultusunda kullanması gerekiyordu. Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umumisi Balkan Savaşları'ndan önce önemli görülen bazı stratejik noktalara hastane açmak için kullanmayı planlamıştı. Balkan Savaşı'nın aniden çıkması üzerine bölge düşman işgaline uğrayınca Üsküp, Selânik, İşkodra, Yanya, Manastır ve Edirne'de hastane açmak zorlaşmıştı.

Balkan Savaşları'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hastane ihtiyacını karşılamak üzere okulların hastane olarak kullanılması yöntemiyle yaralıları tedavi imkânı sağlamıştı. İstanbul'daki Galatasaray Lisesi, İstanbul Lisesi ve öğretmen okulu hastaneye dönüştürülmüştü. Bâb-ı Âli Sadaret Dairesinden yazılan yazıda bu okulların hastaneye dönüştürülmesi için ne kadar

6 Kızılay Arşivi, No: 12/4.2a, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 224-225.

7 Kızılay Arşivi, No: 148/48.5, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 184-185.

yatak, karyola ve sair levazıma ihtiyaç varsa Harbiye Nezareti'ne bu hususta bilgilendirme yapılacağı anlaşılmaktadır.⁸

Bursa'da bazı okulların hastaneye dönüştürülmesi sonucu bir okulda 100 yatak levazımıyla hazırды. Yaralıları bu okula dönüştürülen hastanelerde bakılmaktaydı. Mekteb-i Sultani ile Medrese-i Muallimin tahliye edilmişti. Buralarda iâşe giderleri Maarif Nezareti'yle yapılan yazışmalarla takip edilmekteydi.⁹

Balkan Savaşları'nın başlaması ile açılan geçici hastanelerde mevcut eşya kayıt altına alınmaktaydı. Bu eşyaların kimler tarafından bağışlanarak temin edildiğinin açık bir biçimde anlaşılması amacıyla her bir bağış tarihleriyle beraber gün gün bir deftere yazılmaktaydı.¹⁰

16 Ekim 1912 tarihli Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayımlanan habere göre Selânik ve havalisinde Hilâl-i Ahmer teşkilâtı vücûda getirmek için müzakerelerde bulunmak üzere Doktor Nazım Bey önce Selânik'e, daha sonra Üsküp'e gitmiştir. İttihad ve Terakki hükümeti de bu faaliyet için gereken maddi yardımı karşılayarak kurulacak hastaneyi Hilâl-i Ahmer'in emrine bırakacaktı.¹¹

Selânik Hastanesi 10 Ekim 1912'de toplanan Hilâl-i Ahmer kongresinden sonra 200 yatak kapasite ile Selanik İttihat ve Terakki okulunda açıldı. Fakat Kasım ayında Yunanistan Selanik'i işgal edince hastanenin boşaltılmasını istedi. Cenevre Sözleşmesini ihlâl eden bu duruma karşı hastanede çalışan yabancı hekimler konsoloslukları aracılığıyla Yunanistan'ın hastaneyi boşaltma ısrarından vazgeçmesini sağladı. Ayrıca Belgrat'ta bulunan Uluslararası Esir Komisyonu da Yunanistan'ı ikna etmede etkili olmuştu. Bu komisyonun etkisiyle hastane yönetimi Yunan hükümeti ve Kızılhaç yetkililerinin onayını alacak kimselerden oluşturuldu. Hastanede esir ve yaralıları yardım yapılırken, savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan muhacirlere de bakım yapılyordu.

Üsküp Hastanesi savaştan önce Dr. Tevfik Rüştü Bey'in başkanlığında yüz yatak kapasiteli olarak kuruldu. Hastanenin bulunduğu bina Hilâl-i

8 Kızılay Arşivi, No: 23/132, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 134-135.

9 Kızılay Arşivi, No: 79/151, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 140-141.

10 Kızılay Arşivi, No: 413/90, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 155-156.

11 *Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, 3 Teşrin-i evvel 1328 (rumi) 16 Ekim 1912 (miladi).

Ahmer'e Hüseyin Hilmi Paşa tarafından bağışlandı. Sağlık malzemeleri araç ve gereçler ise Üsküp eşrafından Kumbaracızade Kemal Bey tarafından sağlandı. Daha sonra İstanbul'dan birtakım yardımlar da Üsküp'e ulaştırılmaya başlandı. Kumanova Savaşı'nda yaralanan 120 hastanın burada tedavisi yapıldı. Yaralı sayısının sürekli artış göstermesi üzerine hastane kapasitesi 150'ye çıkarıldı. Hastane bu faydalı hizmetleri görmekteyken Üsküp Sırp işgaline uğradı. Sırp lar hastaneyi de işgal etmek istedi. Fakat Uluslararası Yardım Kuruluşları Cenevre Sözleşmesi'nin çiğnenmesini istememekteydi. Fransız hemşirelerin de görev yaptığı hastanede Sırp yaralıların da bakımı yapılmaktaydı. Hasta ve yaralılar taburcu olduktan sonra ise kent Sırp hakimiyetine geçtiğinden hastane Sırbistan'a teslim edildi.

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları'nda geniş bir alanda çarpışırken İstanbul'daki hastaneler yaralıların çokluğu karşısında yetersiz kalabiliyordu. Hilâl-i Ahmer bu durum karşısında hastane açma kampanyası başlattı. Hilâl-i Ahmer, bu hizmeti verebilecek mektep, kışla, karakol gibi binaların da hastane olarak kullanılmasını sağlıyordu. Padişah Sultan Reşad'ın yaptığı bağışla 2 Kasım 1912'de 100 yatak kapasiteli bir hastane Teşvikiye'de açıldı (Yeniaras, 2000:68).

Uluslararası yardım kuruluşları da Hilâl-i Ahmer'e yardım ederek Edirne ve Selânik hastanelerinin açılmasını sağladı. Edirne Bulgar işgali altında olduğundan Edirne hastanesi için gönderilecek yardım malzemelerinin yağmalanma riski vardı. Bu nedenle ilk etapta Edirne 'de bir okul hastane olarak kullanıldı. Savaş bütün şiddetiyle sürdüğü için top mermilerinin hastane bahçesine düştüğü vaki olmuştu. Hilâl-i Ahmer, bütün bu zor şartlar altında bölgede 200 kişilik bir hastaneyi zor şartlar altında çalıştırıyordu (Yeniaras, 2000:66).

Donanma Cemiyeti ve Demiryolu çalışanları da 100 yataklı bir hastaneyi faaliyete geçirdi. Mısır Hidivi'nin annesi ise Bebek'te bir hastane açılmasına öncülük etti. Cephelerden gelen yaralıların oldukça fazla olması sonucu İstanbul'dan Balkanlar'a yoğun bir göç akımı meydana gelmişti. Balkan Savaşı başlayınca Kadırğa'da Dr. Besim Ömer Bey'in yöneticisi olduğu bir doğumevi de 100 yatak kapasiteli bir hastaneye dönüştürüldü. Daha sonra yaralıların çokluğundan dolayı hastaneye 130 yatak daha eklenerek hastane genişletildi. 1912 Şubat'ının sonuna kadar toplam 600 hasta bu hastanede tedavi gördü.

Balkan Savaşı'nın yaralılarına bu hastaneler de kapasite olarak yeterli gelmeyince İstanbul'da Darülfünun tatil edilerek hastaneye dönüştürüldü. Darülfünun Hastanesinde sadece resmi görevliler çalışmıyor, gönüllüler de bulunuyordu. 31 Ekim 1912'de 400 yatak kapasitesiyle hizmete girmiş olan bu hastanenin yatak kapasitesi artırılarak 600 yatak kapasitesine çıkarıldı.

Yaralılar sayısında artış olduğundan bu hastaneye ilave olarak Vefa Lisesi'nin binasında Hilâl-i Ahmer yeni bir hastane açtı. Vefa Lisesi tatil ve tahliye edilerek, binası 150 yataklı hastaneye dönüştürülmüştür. Hastaneye doktor, memur ve hademeleri tayin edildikten sonra 6 Kasım 1912'den Mart 1913 ayına kadar bu hastanede 523 yaralı ve hasta kabul edilmiştir. Bunlardan 246'sı yaralı, 377'si hastadır bunlardan 281'i iyileşir. Yaralılarından 4'ü ve hastalardan 32'si vefat eder, diğer 64'ü ise tedavi altına alınmıştır (Görgülü, 2020:57).

Hilâl-i Ahmer savaş nedeniyle 2 Kasım 1912'de açılan 2000 yatak kapasiteli Taşkışla Hastanesi'nin yiyecek, yatak ve sağlık malzemelerini karşılamıştır. Bu hastanede şubat ayı sonuna kadar toplam 5481 yaralı ve hastanın tedavisi sağlanmıştır (Yeniaras, 2000:79). Sirkeci Yaralı Sevk Komisyonu tarafından yaralı ve hastaların sayısını gösterir listeye göre, toplam 135 hasta ve 3363 yaralı bulunmaktadır.¹²

Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Kara Savaşlarından dolayı hastane açamadığı yerlerde is "Gülnihal" isimli bir vapur hastane gemisi haline getirilerek kullanıldı. Konuyla ilgili Kızılay Arşivi'ndeki belgede Gülnihal vapurunun mürettebatının Tabip Yüzbaşı Hüseyin Hulki Efendi, İdare Memuru Kenan Efendi, Vekilharç Talha Cenahiddin Bey ve yedi hastabakıcıdan ibaret olduğu yazılmaktadır.¹³ Ayrıca arşivlerde hastane gemisi haline dönüştürülen Gülnihal vapurunun yanı sıra bir de Edremit vapurundan da söz edilmektedir. Bir başçavuşla üç asker bu gemi için işaret memuru olarak tayin edilmiştir. Yine bu belgede seferberlik bittiğinde söz konusu vapurların Bahriye Dairesi'ne iadesi istenmektedir.¹⁴ Ayrıca Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından hastane gemisi haline getirilen Gülnihal Vapuru'nun,

12 Kızılay Arşivi, No: 118/179, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 211-212.

13 Kızılay Arşivi 129-49 no'lu belge.

14 Kızılay Arşivi, No:23/148, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Birinci Dünya Savaşı*, s. 60-61.

Lahey İkinci Sulh Konferansı kararları gereği, beyaz boyası üzerine kırmızı kuşak çekildiği ve geceleri de fark edilebilmesi için bacasına özel fenerler konulduğu hakkında Rusya ve diğer muharip devletlere bilgi verilmiştir.¹⁵

Balkan Savaşları'nda Osmanlı'nın geri çekildiği topraklardan ülkemize çok sayıda göçmen geldi. Bu muhacirlerin ikamet etmesi için camiler, mektep ve kışla gibi kamuya ait binaların bazıları göçmenlerin bakım ve ikametine tahsis edildi. Gelen muhacirlerin sağlık, yiyecek, giyecek ve konut sorunlarını çözmek için Hilâl-i Ahmer devreye girdi. Yaklaşan kış ayları içinde göçmenler için yakacak temin edilmeliydi. Hilâl-i Ahmer, 9 Aralık 1912'de bu nedenle ikinci olağanüstü kongresini topladı. Kongrede cemiyetin giderler bütçesi olan 70 bin liraya 30 bin lira ilave edildi.

Tablo 1: Balkan Savaşları'nda Hilâl-i Ahmer tarafından açılan hastaneler¹⁶

<u>HASTANE (İSTANBUL)</u>	<u>YATAK ADEDİ</u>	<u>HASTANE (İSTANBUL DIŞI)</u>	<u>YATAK ADEDİ</u>
Darulfünun Hastanesi	600	Yeşilköy Hastanesi	100
Kadırga Hastanesi	220	Hadımköy Hastanesi	100
Vefa Hastanesi	150	İspartakule Hastanesi	70
Demirkapı Hastanesi	100	Edirne Hastanesi	250
Gülnehil Hastane Gemisi	300	Selanik Hastanesi	200
		İşkodra Hastanesi	100
		Çanakkale Hastanesi	230
		Gelibolu Hastanesi	120
		Gelibolu (Seyyar)	50
Toplam	1500	Toplam	1220

Yukarıdaki tabloda soldaki sütunda Balkan Savaşı'nda Hilâl-i Ahmer'in İstanbul'da açtığı hastaneler görülmektedir. Bunların toplam yatak sayısı 1500 kadardır. Sağdaki sütunda ise Hilâl-i Ahmer'in diğer vilayetlerde veya ilçelerde açtığı hastaneler görülmektedir. Bunların yatak sayısı ise

15 Kızılay Arşivi, No:599/81, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Birinci Dünya Savaşı*, s. 70-71.

16 Tetik, A., & Karapirirler, E. (2015). *Merhamet Güneşi Kızılay, Hilal-i Ahmer 1912-1920*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları s.13.

1220 adet olmuştur. Toplam yatak sayısı ise 2720 adet olmuştur. Özel hastaneler ise bu listeye dahil edilmemiştir. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere mekteplerin hastaneye dönüştürülmesi savaş şartlarında yatak ihtiyacını önemli ölçüde karşılamıştır.

Hilâl-i Ahmer'in Kolera Salgını ile Mücadelesi

Savaş sebebiyle Rumeli'den İstanbul'a çok sayıda muhacirin gelmesiyle kolera vakaları daha da artmıştı. Bunun üzerine de Hilâl-i Ahmer tarafından Ayastefanos ve Ispartakule'deki çadır hastanelerinden yolculuk yapabilecek durumda olan hastalar, imkân nispetinde daha iyi bakım görebilmeleri için İstanbul'un merkezine taşınmıştır. Hastalığın yayılmaması için alınan önlemler özellikle Edirne'de iyi netice vermişti (Uçar, 2020:36).¹⁷

Ordunun Kırklareli'nden çekilişi esnasında kolera salgınından dolayı binlerce kişi hastalığa yakalanmıştı. Kolerallılarla temas eden askerlerin diğer askerlerden uzaklaştırılması gerekmektedir. Hasta askerlerin halk ile temaslarının engellenerek halktan uzak bölgelerde karantina altına alınması gerekiyordu. Ayestefanos, Makriköy ve diğer yerlerde yoğun görülen hastalığın bulaşmaması için askerlerin buralardan uzak çadırlarda tutulması gerekiyordu (Ayışığı, 2020:53).

Balkan Savaşları yıllarında hastane ihtiyacına neden olan bir diğer unsur ise kolera salgınıydı. Hastalık askerler arasında da görülüyordu. Hasta askerler deniz ve karayolu ile Hadımköy'e gönderildi. Düşman saflarında da görülen hastalık hızlı bir biçimde yayılıyordu. Cephe gerisinde kurulan hastaneler savaş yaralılarına bakmakta olduğundan yeni hastane arayışı başladı. İlk etapta Sarayburnu Parkı açık hava hastanesi olarak kullanıldı.

Çatalca hattı boyunca özellikle Hadımköy'de yoğun kolera vakaları görülmesi üzerine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, gereken yerlere hastane çadırları, personel ve araç-gereç sevk etmişti. Hadımköy'deki bu çadırlarla ve barakalarla kolera hastalarına bakım yapmak amacıyla 250 yatak kapasitesiyle bir hastane açıldı.

Hadımköy'deki hastane Kolera salgını için ihtiyaca kâfi gelmeyince Yeşilköy'de Londra'dan temin edilen mükemmel çadırlar ile 150 yataklık

¹⁷ 1868 Dergisi, Haziran 2020, Sayı 7.

ikinci bir hastane daha açıldı. Bu hastaneye ilave olarak Almanya'dan temin edilmiş olunan çadırlar ile Ispartakule'de 70 yataklı üçüncü bir hastane açıldı.¹⁸

Koleralı hastaların bulunduğu hastanelerde görev yapan personele %50 iş gücünü zammı veriliyordu. Kolera salgını nedeniyle Almanya'dan alınan 24 çadıyla 9 Ocak 1912'de kurulan hastane şubat sonuna kadar toplam 237 hastaya bakım yapmıştı. Zamanla kolera salgını etkisini kaybedince Hadımköy hastanesi yaralılar ve diğer hastaları tedavi etmeye başladı.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bu hastaneleri organize etmeye çabalarken, Valiliklerin himayesinde yürütülen "Yaralı Askerlere Sevk Komisyonu" da hastalığın önlenmesi için Hilâl-i Ahmer'e yardım gönderiyordu. Askerler arasında yayılmakta olan kolera salgını için bu komisyon 7500 lira bağışlamıştı (Tetik & Karapirinler, 2015).

Sıhhiye Müfettiş-i Umumisi Emin Bey'in Hadımköy ve Yeşilköy hastanelerinin teftişine dair sunduğu rapora göre bu müesseselerde intizam, temizlik ve vazifeperverlik en yardıma muhtaç kimselerin dahi takdirini kazanmıştı. Hastaların her türlü işe ve elbiseleri en mükemmel surette karşılanmaktaydı. Yaralılar ve hastalar için en iyi cihazlarla birçok masraf mukabilinde teşhiz edilen Cambridge Vapuru harika hizmetler vermektedir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin muhterem necib Osmanlı ordu ve millettine tevazu ve muhabbet ile bu kadar hizmet sunması Osmanlı'nın evlâd-ı fatihan olarak bilinen Balkanlar'dan gelen muhacirlere ve kahraman askerine sunulan hizmetler fevkalâde idi.¹⁹

Nisan 1913 tarihi itibarıyla muhacirlerin aşılınması ve belediye nezaretinde sıhhiye komisyonlarının kurulması gündeme geldi. Salgınlar bazen bir bölgede başlayıp iskân edilen muhacirlere de bulaşmaktaydı. Örneğin İzmir'de görülmeye başlayan kolera salgını Selanik'ten deniz yoluyla gelmiş olan muhacirlere de bulaşmıştı (Ayışığı, 2020:59).

Yeşilköy Hastanesi 16 Kasım 1913 tarihinde kapanmıştır. Ispartakule ve Ayastefanos'taki çadır hastanelerde tedavi gören muhacirlerin bir kısmı dahaiyi

18 *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 1329-1331 Sâlnamesi*, İstanbul Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İzgöer, A. Z., & Tuğ, R. (2013). *Padişah'ın himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları, s.443.

19 Kızılay Arşiv Belgesi No: 118/166, *Kızılay Arşiv Belgelerinde Savaşlar*, s. 190-191.

bakılmaları için İstanbul'daki sabit hastanelere sevk edilmiştir. Aşhaneler içerisinde özellikle Sirkeci'de hergünelen yüzlerce yaralı askere gündüz-gececi hizmet verildiği gibi koleraya yakalanan muhacirlerin tedavileri sağlanmış ve hastalığın yayılmasını engellemek üzere her aşhaneye bir doktor atanmıştır.²⁰

Kolera salgını hız kesince, hastaneler normal işlevlerine devam etmişlerdi. Bu hastalığın özellikle içme suyu kaynaklı olduğu ve suların kaynatılması gerektiği tespiti üzerine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Şehremaneti'nin (İstanbul Belediyesi'nin) bilgisi dahilinde bütün belediye merkezlerinde ve Evkaf-ı Hümayun'da, Ayasofya'da, Eyüp Sultan'da ve sürekli olarak adları duyurulan başka yerlerde çayhaneler kurarak her sabah ve akşam halka koleraya karşı su yerine içmeleri tavsiye edilen çay dağıtımını üstlenmişti (Uçar, 2020:36).

İkinci Balkan Savaşında Hilâl-i Ahmer'in Faaliyetleri

I. Balkan Savaşı sona erdiğinde Bulgaristan'ın Osmanlı topraklarında diğer devletlerden fazla hakimiyet elde etmesi üzerine diğer Balkan ülkeleri bu durumdan rahatsız oldu. Romanya, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ Osmanlı'dan ele geçirdikleri toprakların adaletle paylaşılmadığı nedeniyle Bulgaristan'a savaş açtı. Osmanlı Devleti ise II. Balkan Savaşı'nda bu devletlerin birbirleriyle savaşması üzerine hızlıca toparlanarak Edirne ve Kırklareli'ni Bulgar işgalinden kurtardı. Böylece oldukça zor şartlar altında kurulan Edirne Hastanesi'nin çalışmaları ve yardımların buraya ulaşması kolaylaştı.

25 Kasım 1912 tarihli Sabah Gazetesi'ne göre Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderilen yardımlar şu şekilde gerçekleşmiştir: Amasya Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hesabına Amasya'dan 50 Osmanlı lirası, Konya Hilâl-i Ahmer Şubesi adına 605 Osmanlı lirası, Van'da Balkan Harbi için toplanan 40.000 kuruş, Basra'da harbe yardım amaçlı 500 Osmanlı lirası, Musul merkezde bulunan memurlar tarafından 560 Osmanlı lirası, Amasya Mecitözü kazasından 40.000 kuruş Zor beldesinden iki defa 160 lira ve ayrıca

20 Sezer C.& Metin Ö., *Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Balkan Savaşlarında Muhacirlere Yardımları*, 2016, Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.

487 kuruş ve Trabzon'dan 12 Osmanlı Lirası yardım yapılmıştır. Ayrıca İzmir'de Osmanlı askerleri için 1000 gömlek, 200 pamuklu çamaşır ve 572 adet don Harbiye Nezareti namına trenle cepheye gönderilmiştir.²¹

Çatalca Ordu-yu Humayunu'nun arkasında tesis edilecek hastanelere temin edilmesi gereken eşya ve levazımın büyük kısmı tedarik edilerek Soğukçeşme'deki Hilâl-i Ahmer ambarına yerleştirilmiş fakat deponun küçük gelmesi nedeniyle bir kısmı Hadımköy'deki ambara nakledilmiştir. Hilâl-i Ahmer tarafından tedarik edilen bu malzemelerden bazıları, 1500 adet su maşrabası, 1500 adet don 1500 adet yün fanila, 1500 çorap, 500 çift çorap, 500 çift terlik ve 600 adet hasır ve 78 düzine kaşıktır.²²

Birinci Balkan Savaşı Londra Antlaşması ile sona erdikten sonra İkinci Balkan Savaşı başlamak üzereydi. Çarpışmalar Bolayır bölgesinde yoğunlaştığı için Hilâl-i Ahmer buraya hareket ederek Gelibolu'da 50 yatak kapasiteli bir hastane açtı. Yaralılar arttıkça bir kız okulu daha hastane haline getirilerek 72 yatak ilave edildi. Bu hastanenin yanı sıra 21 Ocak 1913'te İttihat ve Terakki Kulübü 230 yatak kapasiteli bir hastaneye dönüştürüldü.

Osmanlı Harbiye Nazırlığının teklifi üzerine 10. Kolorduyu izlemek amacıyla 100 yatak kapasiteli bir seyyar hastane kurularak yönetimi Hilâl-i Ahmer'e devredildi. Hastane kadrosu Hilâl-i Ahmer'in tecrübeli hekim ve personelinden oluşuyordu. Gelibolu'daki Ermeni okulunda faaliyete başlayan hastane birçok hasta ve yaralının tedavisi için sağladı.

İkinci Balkan Savaşı Gelibolu ve Çanakkale merkezli olduğundan buralara deniz ulaşımı imkanının da bulunması nedeniyle yaralıların İstanbul'a sevkıyatı için Hilâl-i Ahmer, "Gülnihal" isimli bir nakliye vapurunu kiraladı. Bu vapur 350 kişi taşıyacak kapasitedeydi. Gerekli sağlık personelinin temini de sağlanmıştı. Gülnihal Vapuru savaşın bitimine kadar hizmet verdi.²³

Şeyhülislâm'ın da görüşü alınarak Ayasofya, Sultanahmet ve Şehzadebaşı camileri hastane haline getirildi. Hilâl-i Ahmer burada hastalara çay ve şerbet dağıttı. Bunun yanında hastaların bulunduğu camilere yemek ikramı da Hilâl-i Ahmer tarafından sağlandı.

21 *Sabah Gazetesi*, 12 Teşrin-i Sani 1328(rumi), 25 Kasım 1912 (miladi), "Vilayetda Hilâl-i Ahmer İanesi"

22 Kızılay Arşivi, No: 12/186, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 153-154.

23 Gülnihal Vapuru'nun Kızılay Arşivleri'nden temin edilen Osmanlıca belgesi ektedir.

Hilâl-i Ahmer'e Balkan Savaşlarında Gönderilen Yardımlar

Balkan Savaşları'nda Osmanlı Devleti'ne en büyük yardımı Hindistan Müslümanları yapmıştır. Salname'den anladığımız kadarıyla 1913 yılında gönderilen toplam 263 bin liralık yardımın 158 bin liralık kısmını Hint Müslümanları göndermiştir. Hint Müslümanları Balkan Savaşları'nı bir çeşit Haçlı seferi olarak algılamış, Halife'ye yardım göndermeyi dini bir vecibe olarak düşünmüşlerdir. Ayrıca Balkan Devletleri'ne Osmanlı'yla savaştıkları için Avrupa Devletleri'nin yardım ettiğini düşünmüşlerdir. Hindistan da en azından Osmanlı ordusunun tıbbi ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla şehirlerde yardım kampanyaları düzenlenmiştir (İpek, 2020:76).

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Salnamesi'ne göre Hintli sağlık ekiplerinin de yardımı olmuştur. Hindistan Hilâl-i Ahmer'inin el-Vefdü't-Tıbbîmin Bilâdi'l-Hind" ismiyle Delhi'de oluşturduğu sağlık heyeti 9 Ocak 1913 tarihinde İstanbul'a ulaşmıştı. Bu sağlık ekibi Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafında karşılanarak Kadırga Hastanesi'nde misafir edilmiştir. Hindistan'dan gelenler bir süre Kadırga'da kaldıktan sonra savaş hattı üzerinde Ömerli'de bir seyyar hastane kurdular. İkinci Balkan Savaşı'nda ise seyyar hastane ile sağlık heyetinin bir kısmı Gelibolu'ya nakledilmiştir.²⁴

Avusturya işgalindeki Bosna-Hersek'te Hilâl-i Ahmer'e yardım toplamak üzere bir merkez oluşturmak istenmiş fakat Hilâl-i Ahmer şubesinin kurulması mümkün olmadığı için ilk önce kurulan komisyonlar aracılığı ile yardım toplanmış ve İstanbul'a gönderilmişti. 1912'de Saraybosna'da Hacı Salih Efendi'nin başkan, Sıraçzâde Mehmet Tayyib Efendi'nin sekreter, Hacı Ahmet Efendi, Hacı Abdi Efendi, Asım Ağa ve Abdi Ağa'nın üye olduğu Saraybosna Hilâl-i Ahmer Komisyonu oluşturulmuştu (Uçar, 2020:52).

Balkan Savaşları sürdüğü esnada Bosna Hersek Müslüman halkı da Osmanlı'ya dikkat çekici meblağda yardımda bulunmuştur. Bu zor şart-

²⁴ *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 1329-1331 Sâlnamesi*, İstanbul Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İzgöer, A. Z., & Tuğ, R. (2013). *Padişah'ın himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları, s.431.

larda Saraybosna Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin mevcudiyeti ve kasabalarda toplanan yardımlar ile bireysel yardımlar Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından memnuniyetle kabul edilmiştir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için Bosna Hersek Müslümanları arasında 40.000 kron Mostar'da, 50.000 kron Saraybosna'da olmak üzere toplam 190000 kron yardım toplanmıştır.²⁵

Bosna'da Hilâl-i Ahmer adına yardım toplama faaliyetlerini Reisü'l-Ulema Cemaleddin Efendi ve Misbah mecmuası başmuharriri, Salih Safvet Basiç Efendi organize ediyordu.

Halktan yardım toplama işinde ise özellikle Bosnalı müderris, muallim ve imamlar öncülük ediyorlardı.

Misbah dergisinin Aralık 1912 yılındaki 3-4. sayılarında Cemaleddin Efendi "Hilâl-i Ahmer İanesi" başlıklı makalesinde Balkan Savaşları'nda Osmanlı Devleti'nin vaziyetini şöyle anlatıyordu: "Büyük Osmanlı Devleti'nin, maruz kaldığı saldırıların İslâm âlemini yok etmeye yönelik olduğu çok açıktır. Çünkü bütün Müslümanların kurtuluş umudu Türkiye'dir. Bütün İslâm âleminin kalbi Türkiye'dir. Müslümanların Müslüman olarak yaşayabilmesi, Türkiye Hükümeti'nin sonsuza kadar ayakta kalmasına bağlıdır." (Uçar, 2020:52).

Mart 1913'te Misbah'ta çıkan baş makalelerinde Salih Safvet Basiç, Bosnalıları Balkan Savaşı'nda Türkiye'nin yanında olmaya ve hilafet makamını müdafaaya, özellikle Rumeli muhacirleri konusunda Hilâl-i Ahmer'e yardım etmeye çağırılmış, bu konudaki gayretleri için Mostar Müslümanlarına takdirlerini belirtmişti (Uçar, 2020:52).

Bosna Hersek Müslümanlarının Hilâl-i Ahmer için topladıkları yardımlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

25 *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, 3 Kanunusani 1327(rumi)/ 16 Ocak 1912(miladi), *Osmanlı Gazetelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti* s. 208-209.

Tablo 2: Bosna Müslüman Halkı'ndan gelen yardımlar(kuruş)²⁶

BOSNA HERSEK MÜSLÜMAN HALKI'NIN YARDIMLARI (kron)			
Saraybosna Hilâl-i Ahmer	131.875	Bugoyno Kazası'nın Punik Köyü'nden Hakkı Bey	636
Bırçko Müslüman halkı	100.871	Bugoyno Kazası'nın Punik Köyü'nden İdris Bey	384
Banyaluka Şehri Müslüman Halkı	82.970	Bosna Müslümanlarından Kapetoviç Ahmedof	8.886
Saraybosna halkı	53.104	Bank priyepolye Jiyye de Bosny aracılığıyla	7536
Gradaçak Kasabası	5337	Derbend Ahalisinden Ali Bregoviç Efendi	17.450
Hırasova Kasabası	8475	Rogatiça'da Hafız Ali Efendi	2036
Teşne Kasabası	4385	Donyivakıf'ta Hacı Süleyman Efendi Sokoloviç	915
Derbend Kasabası	4385	Donyivakıf'ta Takiç ve Ethem Bey	4.370
Teşne Kasabası	4385	Punik Köyü Hakkı Bey	636
Gaçka Kasabası	2657	İlmiye Meclisi Üyesi Hafız Mehmed Efendi	106
Derbend Kasabası	3524	Glamo'ta İsmail Çolak Efendi	91
Koniçe Kasabası	4375	Bugoyno Kazası Köprü Nahiyesi Hüseyin Bogoviç	137
Donyivakıf'ta Türk Kıraathanesi	4.370		43183
TOPLAM			453900

Rusya Müslümanları tarafından da Hilâl-i Ahmer'e yardım amacıyla 3075 ruble gönderilmiştir.²⁷ Bakü Müslümanları tarafından savaş dolayısıyla mağdur olan yetimleri düşünerek Edirne'de inşa edilen Darüleytam'ın masrafları için 10.000 rubleyi Osmanlı Bankası aracılığıyla göndermişlerdir.²⁸

Kıbrıs Hilâl-i Ahmer Komisyonu Reisi Belig Paşa tarafından Osmanlı Bankası'nın Lefkoşe Şubesi aracılığıyla 215 İngiliz lirası Bâb-ı Âli Sadaret dairesine gönderilen tezkireden anlaşılmaktadır.²⁹

26 İzgöer, A. Z., & Tuğ, R. (2013). *Padişah'ın himayesinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 1911-1913 Salnamesi*. Türk Kızılayı Yayınları S. 283-284.

27 *Tanin Gazetesi*, 19 Şubat 1328(rumi)/ 4 Mart 1913(miladi), *Osmanlı Gazetelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti* s. 214-215.

28 Dereci, Ş. (2013). Balkan Savaşları Sırasında Dul, Yetim ve Kimsesizleri Korumaya Yönelik Sosyal Yardım Uygulamaları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s.205.

29 Kızılay Arşivi, No: 96/38, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar* s. 161-162.

Savaşta yaralanan askerler ile şehit olan askerlerin dul ve yetim ailelerine verilmek üzere Singapur Müslümanları 30.310.30 Frank parayı Osmanlı Bankası vasıtasıyla göndermişlerdir.³⁰ Göçmenler için ayrıca Parmakpa'da 100 yataklı bir göçmenler hastanesi kuruldu. Savaş sonuna kadar bu hastanede 258 hasta tedavi edilmiştir.

Hilâl-i Ahmer ordu sıhhiye sınıfına da önemli miktarda yardımda bulunmuştur. Yaralılara yardım komisyonuna 7500 lira, yaralılar için kurulan prefabrik inşaat için 600 lira ve ABD'den alınması planlanan ambulanslar için 2500 lira bağışlandı. Bunların yanı sıra ilaç, yiyecek, giyecek ve tıbbi malzemelerin de dağıtımı sağlanmıştır.

Uluslararası yardım kuruluşları da çadır, battaniye, ilaç, yiyecek ve giysi gibi yardımların yanı sıra çeşitli sağlık ekipleri gönderdiler. Bu ekipler Hilâl-i Ahmer hastanelerinde çalıştığı gibi özel hastaneler de kurdu.

Mısır Hidivi'nin karısı ve kardeşi göçmen meselesi için birçok maddi ve manevi yardımlarda bulundu. Hidiv'in kardeşi ve annesi Bebek Hastanesi'ni açtı. Hasta ve yaralılara bakmak için Mısır'dan dört sağlık ekibi geldi. Bu ekip, 27 Kasım 1912'de Hadımköy'de prefabrik bir hastane açtı. Mart 1913'e kadar bu hastanede 294 yaralı ve hastaya bakım yapıldı.

30 Dereci, Ş. (2013). Balkan Savaşları Sırasında Dul, Yetim ve Kimsesizleri Korumaya Yönelik Sosyal Yardım Uygulamaları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s.205.

Tablo 3: Mısır'dan Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gelen yardımlar³¹

MISIR'DAN GELEN YARDIMLAR (kuruş)			
İskenderiyeli Mustafa İbad Efendi	300	Ahmet Tevfik Ragıp Efendi	10.000
Refik el-Muazzam Bey	550	Ahmet Tevfik Ragıp Efendi akaribi	11.002
Aziz İzzet Paşa Hazretleri	11.000	Ahmet Tevfik Ragıp Efendi hademeleri	2530
İzzet Paşa oğlu Mehmed Aziz Bey	5.500	Urban el Mehdi Efendi	16.503
İzzet Paşa oğlu Abdullah Bey	5.500	Ağaton Yervant Efendi	1.823
Râfik Fethi Bey	2.731	Aziz İzzet Paşa Hazretleri	6.050
Muhammed et- Turâbi Efendi	16.313	Kahire Eşrafından Tevfik Hakkı Bey	2.000
Meftur Efendi	16.600	Hidiv İsmail Paşa'nın torunu Tahir Bey	900
Mısır'da Ali Paşa Efendi	5.350	Hidiv Dairesi Vekili Mahmud Fehmi Paşa	66.000
Hidiv Validesi Hanımefendi Haz.	100.000		
Hidiv Validesi Hanımefendi Haz.	10.925	TOPLAM	291.557

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Habeşistan'ın Harar şehrinde bir şube teşkil etmiş ve bu şube için 220 riyal aidat ve yardım toplanmıştır.³²

Batı Trakya'da İskeçe'nin kazasının Celebli köyündeki müslümanlar Hilâl-i Ahmer'e 36 lira ve Kireççiler köyündeki ahali Ramazanoğulları namına 11 Osmanlı lirası yardım yapmıştır.³³Bursa'da müteşekkil Bursa Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Hastaneleri Heyeti 500 yaralı askerin burada tedavisi için bina, yatak, doktor eczacı ve sair edevatı tedarik etmek üzere teşebbüste bulunmuş ve iâşe bedeli için merkez-i umumiden nakit tahsisi ihtiyacını telgrafla bildirmiştir.³⁴

31 *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 1329-1331 Sâlnamesi*, İstanbul Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İzgöer, A. Z., & Tuğ, R. (2013). *Padişah'ın himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları, s. 268-269.

32 Tasvir-i Efkar Gazetesi, 10 Kanunusani 1330 (rumi)/ 23 Ocak 1915(miladi), *Osmanlı Gazetelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*, s. 156-157.

33 Tasvir-i Efkar Gazetesi, 25 Kanunuevvel 1330 (rumi)/ 7 Ocak 1915(miladi), *Osmanlı Gazetelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*, s. 196-197.

34 Kızılay Arşivi, No: 78/191, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 170-171.

Kale-i Sultaniye Sıhhiye Müfettişi Miralay Folbrehat Bey'den alınan 2 Şubat 1913 tarihli telgrafnamede Gelibolu Hastanesi'nde yatan yaralıların %25'inin yaraları ağır olduğu için İstanbul'a nakilleri elzem olduğu için bir yaralı nakliye gemisinin seri bir biçimde Gelibolu yönüne hareket etmesi gerektiği yazılmıştır. Onuncu Kolordu Sertebabeti'nden alınan yazıda Cambridge Vapuru'nun kaptanlar ve sair mürettebat tarafından işgal edilen kamaraların, bacakları kırık yaralılar için en münasip mahal olması sebebiyle Cambridge Vapuru'nun tahliye ettirilerek lazım olan tertibatın süratle sağlanması ile beraber Kal'a-i Sultaniye'ye hareketi gerektiği arşiv belgesinden anlaşılmaktadır.³⁵

Hilâl-i Ahmer Hastaneleri yaralı ve gazi askerlerin tedavi edilmesi gayesiyle kurulmuştur. Bu nedenle askeri hastaneleri ikame vazifesinde buldukları için askeri hastanelerde sakat ve güçsüz olanların ayrımı için haftada bir yahut iki kez Menzil Hastanesi Heyet-i Sıhhiyesi'ne haber verilerek onlarla beraber zayıfların ayrılması hususunun Ayastefanos Hilâl-i Ahmer Hastanesi Sertababeti'ne emir buyurulması gerekmektedir. 16 Şubat 1913 tarihli bu belgeden Hilâl-i Ahmer hastanelerinin Balkan Savaşları'nda diğer hastanelerle birlikte koordineli çalıştığı anlaşılmaktadır.³⁶

Vapur ve trende yolculuk eden yaralı ve hasta askerlere istasyon ve iskelelerde çay ikram edildiği, bu kapsama Boğaziçi Hastaneleri'ne gitmek için vapurlarda bekleyenlerin de dahil edilmesi hususu için yazı yazıldığı Kızılay arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.³⁷

Hilâl-i Ahmer, Beylerbeyi'nde 200 kapasiteli bir hastane açarak 22 Şubat-8 Mart arasında toplam 338 hasta ve yaralıya bakım yapmıştır. Üçüncü ekip ise, Yeşilköy'de 270 yataklı bir hastane açarak 23 Şubat'tan 8 Mart 1913'e kadar 370 yaralı ve hastanın bakımını yaptı. Dördüncü ekip daha teşkilatlı bir biçimde kalifiye elemanlardan oluşmaktaydı: 14 hekim, 26 hastabakıcı ve hizmetliden ibaret olmuştur. Bu ekip 360 yataklı bir hastane açmıştır. Açılan bu hastane ile 23 Şubat ile 8 Mart arasında 589 hasta tedavi edilmiştir (Yeniaras, 2000:83).

Osmanlı gazetelerinden Tasvir-i Efkâr 'ın 14 Mart 1913 tarihli sayısında Balkan göçmenlerine yardım için ödenek ayrıldığı ve yardımların

35 Kızılay Arşivi, No: 23/77, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 174-175.

36 Kızılay Arşivi, No: 73/2, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 177-178.

37 Kızılay Arşivi, No: 12/27, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar*, s. 178-179.

genişletilerek devam edeceğine dair bir haber yayınlandı. Söz konusu habere göre Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin bir hafta önce düzenlenen kongresinde Balkan muhacirlerine yardım için 50.000 lira ayrıldığı kararlaştırılmıştır. Cami ve mescitlere sığınmış olan muhacirlerden Hilâl-i Ahmer tarafından kayıt altına alınan her nüfus başına üçer kuruş verilmiştir. Bu şekilde Hilâl-i Ahmer tarafından kaydolunan muhacir nüfusun 11245 olduğu görülmektedir.³⁸

İstanbul Muhafızlığı Sertababeti'nden gelen yazıya göre hastanelere dağıtılmak üzere 200 adet koltuk değneğin imal ettirilerek malul düşen askerlere ulaştırılması ve suni azaların Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne teslim edilmesi ve ihtiyaç duyanlara bu koltuk değneklerinin dağıtılması Sıhhiye Dairesi Tabibi tarafından yazılan yazıdan anlaşılmaktadır.³⁹ İzmir Kuva-yı Mürettebe Tabipliği'nin ihtiyacı olan 40-50 şişe serumun Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nce tedarik edilerek İzmir Kuva-yı Mezkure Sertababeti namına İzmir'e gönderilmesi istenmiştir.⁴⁰

Selanik ve Edirne taraflarından gelen göçmenlere verilen yevmiyelerin, sevklerinin başlamasından dolayı kesilmiş, sadece çok zor durumda olan bazı subay ailelerine bir defaya mahsus para verilmiştir.⁴¹

Balkan Muhacirleri'ne Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından düzenlenen kongrede 50 bin lira tahsis edilmişti. Mescid ve camilere sığınmış bu muhacirlere Hilâl-i Ahmer yardım yapmıştır. Hilâl-i Ahmer tarafından kaydedilen her nüfusa üçer kuruş verilmek suretiyle yardım edilen muhacir sayısı 11245 'i bulmuştur.⁴²

Ermeni Patriği de taşradan gelen ve Samatya'da iskân edilen Ermeni muhacirleri için Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nden çamaşır, çorap, hırka gibi melbusat ile beraber erzak, odun, çay, yağ ile beraber gerekli levazım ve ilaç talep etmiştir.⁴³

38 *Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, 1 Mart 1913(rumi) ,14 Mart 1913 (miladi).

39 Kızılay Arşivi, No: 148/48.5, Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar, S. 188-189.

40 Kızılay Arşivi, No: 12/130, Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar, S. 194-195.

41 Kızılay Arşivi, No: 72/121.1, Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar, S. 218-219.

42 *Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, 1 Mart 1329 (rumi)/14 Mart 1913(miladi), Osmanlı Gazetelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, s. 34-35.

43 Kızılay Arşivi, No: 850/6, Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar, s. 230-231.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin 1.Balkan Savaşı'nda Edirne ve Çatalca'nın düşman işgaline uğraması sonucu buranın halkı İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştı. Muhacirler türlü imkânsızlıklar içerisinde gerçekleştirdikleri bu göç neticesinde aç ve perişan bir vaziyette bulunuyorlardı. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, muhacirlerin iskanı için seferber olmuş Hilâl-i Ahmer'e bağışlanan evlere muhacirler iskan edilmiştir. Muhacirlerin artması üzerine Hilâl-i Ahmer camilerin etrafında aş ocağı kurmuş ve Hilâl-i Ahmer bu muhacirlere günlük yemek hizmetini de ifa etmiştir. Ayrıca muhacirlere kıyafet yardımı ile beraber günlük maaş da bağlanmıştır.

Balkan Savaşı'nda yaralıların çok olmasından dolayı Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, merkezi hükümetle koordineli bir şekilde mektepleri hastaneye çevirerek burada yaralıların tedavi edilmesini sağlamıştır. İstanbul'da Darulfünun, Vefa Lisesi hastaneye çevrilirken; Selanik Hastanesi, Selanik İttihat ve Terakki Okulu'nda hizmet vermiştir.

Hilâl-i Ahmer'in başlattığı hastane açma kampanyasına Sultan Reşad destek vermiş ve bağışta bulunarak Teşvikiye hastanesini açmıştır. Edirne Hastanesi Balkan Savaşı'nda da yaralıların tedavisi için oldukça önemli hizmet vermiştir. İkinci Balkan Savaşı ile beraber Edirne'nin düşmandan geri alınmasıyla birlikte 1. Dünya Savaşı'nda da bu hastane hizmetlerine devam etmiştir.

Hilâl-i Ahmer'e uluslararası yardımlar da yapılmıştır. Bunlardan özellikle Bosna Hersek Müslümanları ve Mısır Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin gönderdiği yardımlar dikkat çekicidir. Diğer yabancı devletlerden de Salib-i Ahmer aracılığıyla bir miktar yardım Hilâl-i Ahmer'e gönderilmiştir.

Balkan Savaşları'nın en şiddetli olduğu cephelerde, bir yandan düşman işgali sürerken, köy ve kasabalardaki halkın İstanbul'a hicreti de gerçekleşmekteydi. Hilâl-i Ahmer'in bu muhacirlerin sağlığı ile ilgilenmesinin yanı sıra aşevi hizmeti verilmesi ve onların barındırılması dikkat çekicidir. Yapılan bu yardımların kayıtlarının düzenli bir şekilde tutulmasında, Hilâl-i Ahmer çalışanlarının gösterdiği titizlik zamanın şartları da göz önünde bulundurulduğunda takdire şayandır.

Bu kuruluşun faaliyetleri hem Doğu'da hem de Batı'da günümüzde sivil toplum kuruluşları tarafından örnek alınarak yeni faaliyetler için yol gösterici olacaktır.

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

Ayışığı, M. (2020). Balkan Savaşları Sırasında Kolera ile mücadele. *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 126, Sayı 248, s. 49-64.

Dereci, Ş. (2013). Balkan Savaşları Sırasında Dul, Yetim ve Kimse-sizleri Korumaya Yönelik Sosyal Yardım Uygulamaları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 191-211. Cilt 3, Sayı 5.

Genç, H., Bal, F., Karacakaya, R., Mete, Z., & Karacakaya, G. (2019). *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar (Trablusgarp-Balkan- Milli Mücadele)*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.

Görgülü, A. M. (2020, Mayıs). Vefa Lisesi nasıl hastaneye dönüştürül-dü. *1868 Dergisi*, s. 56-58, Sayı 6.

İpek, H. İ. (2020). Balkan Savaşları Sırasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti-nin İstanbul'daki faaliyetleri. *Turkuaz Uluslararası Türk Dünyası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, s. 70-81. Cilt 1, Sayı 1.

İzgör, A. Z., & Tuğ, R. (2013). *Padişah'ın himayesinde Osmanlı Kızı-lay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.

Küçükateş, Ş., Dokumacı, T. İ., Kiremitçi, M. Y., & Gezin, F. (2018). *Osmanlı Gazetelerinde Hilal-i Ahmer Cemiyeti*. İstanbul: Türk Kızılayı Ya-yınları.

Ömer, B. (2009). *Hanımfendilere Hilal-i Ahmer'e Dair Konferans*. An-kara: Türk Kızılayı Yayınları.

Özbek, N. (2016). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet Siyaset, İktidar ve Meşrutiyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sezer, C., & Metin, Ö. (2016). *Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Balkan Sa-vaşlarında Muhacirlere Yardımları*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.

Tetik, A., & Karapirinler, E. (2015). *Merhamet Güneşi Kızılay, Hilal-i Ahmer 1912-1920*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları.

Uçar, A. (2020, Mayıs). Bosna'dan Hilal-i Ahmer gelen yardımlar. 50-55, Sayı 6.

Uçar, A. (2020, Haziran). Hilal-i Ahmer'in Balkan Savaşı'nda Kolera ile mücadelesi. *1868 Dergisi*, s. 50-55, Sayı 7.

Yeniaras, O. (2000). *Türkiye Kızılay Tarihine Giriş*. İstanbul: Kızılay Bayrampaşa Şubesi, Alkan Matbaacılık.

Gazeteler

Tanin Gazetesi, 19 Şubat 1328(rumi) / 4 Mart 1913(miladi),

Tasvir-i Efkâr Gazetesi 3 Teşrin-i evvel 1328 (rumi) 16 Ekim 1912 (miladi)

Tasvir-i Efkâr Gazetesi, 1 Mart 1913(rumi) ,14 Mart 1913 (miladi)

Tasvir-i Efkâr Gazetesi, 10 Kanunusani 1330 (rumi)/ 23 Ocak 1915(miladi),

Tasvir-i Efkâr Gazetesi, 25 Kanunuevvel 1330 (rumi)/ 7 Ocak 1915(miladi),

Tasvir-i Efkâr Gazetesi, 1 Mart 1913(rumi) ,14 Mart 1913 (miladi)

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi 3 Kanunusani 1327(rumi)/ 16 Ocak 1912(miladi),

Sabah Gazetesi, 12 Teşrin-i Sani 1328(rumi) ,25 Kasım 1912 (miladi).

Arşiv Belgeleri

Kızılay Arşivi, No: 12/4.1,

Kızılay Arşivi No: 12/4,

Kızılay Arşivi, No: 850/6,

Kızılay Arşivi, No: 118/16

Kızılay Arşivi, No: 78/191,

Kızılay Arşivi, No: 16/63,

Kızılay Arşivi, No: 23/77,

Kızılay Arşivi, No: 73/2

Kızılay Arşivi, No: 12/27,

Kızılay Arşivi, No: 148/48.5,

Kızılay Arşivi, No: 12/130,

Kızılay Arşivi, No: 118/179,

Kızılay Arşivi, No: 72/121.1,

Kızılay Arşivi, No:250/164,

Kızılay Arşivi, No: 79/151

Kızılay Arşivi, No: 413/90,

Kızılay Arşivi, No: 23/132,

Kızılay Arşivi, No: 12/186,

Kızılay Arşivi, No: 148/48.5,

Kızılay Arşivi, No: 96/38,

Kızılay Arşivi, No: 12/4.2a,

Kızılay Arşivi No: 12/4.2.

Ek 2:

Ek 2: Hilâl-i Ahmer'in camilerde muhacirler için açtığı bir aşocağı

Ek 3:

Ek 3: Balkan Savaşı'nda muhacirlerin İstanbul 'a gelişi

Extended Summary

Social Aids Of Ottoman Red Crescent Community to the Immigrants During Balkans Wars

Ottoman Red Crescent Community's primary purpose of establishment was helping wounded soldiers on behind the scenes of war and strenghten medical aids that given to army. By Balkan Wars Red Crescent Community activity area diversified as aids to poors such as soup kitchen , clothes aids for immigrants and fighting with epidemic diseases. By these new service areas, Red Crescent became a social aid establishment.

After Bulgarian attack to Ottoman army, Ottoman civilians abondoned their villages and begin to migrate to Istanbul. Immigrants had gathered around big mosques such as Sultanahmet, Ayasofya and Nuruosmaniye Mosque. Red Crescent Community had established soup kitchen for them in the gardens of mosques. During 19 November-7 December 1912, in Sultanahmet Mosque 22.801 immigrants were taken nourishment by Red Crescent Community. The immigrants were held in 89 mosques, in 12 schools and some universities around 15 other places in İstanbul totally.

Ottoman Red Crescent Community was also giving checkup services for immigrants who were staying at the mosques. After a while immigrants continued living at mosques until they begin to be housed by Ottoman government.

During Balkan Wars, Ottoman Red Crescent Community needed more hospitals. For this requirement in short time, some schools were turned to hospitals. İstanbul High School, Vefa High School, Galatasaray High School, Istanbul University (Darulfunun) had transformed to hospital during the Balkan Wars. Istanbul University turned to a hospital with 400 bed capacity and Vefa High School turned to a hospital with 150 bed capacity.

If there was no possibility to open a hospital, Gülnihal steamship converted into a hospital for serving on the sea. Gülnihal hospital steamship has capacity of 300 bed as a hospital. Edremit steamship was also converted to a hospital ship according to Ottoman archives.

Ottoman Red Crescent Community opened hospital in also Thessaloniki, in Skopje and in Edirne cities which used to be Ottoman cities before. During the Balkan Wars those hospital served for wounded soldiers. In First Balkan War, a cannonball had dropped in hospital garden once. In the second Balkan War Edirne was recaptured from Bulgarian army. So Edirne Red Crescent hospital had continue serving after war as a Red Crescent hospital.

Ottoman Sultan Resad also donated to Red Crescent to establish a hospital in Teşvikiye in 2 November 1912. That hospital had 100 bed capacity. Navy Society and railway workers also opened a hospital with 100 bed capacity.

By the arrival of many refugees from Rumelia to Istanbul due to the war cholera epidemic occurred in Istanbul. Patients who were able to travel from the tent hospitals in Ayastefanos and Ispartakule were moved to the center of Istanbul to receive better health care as much as possible.

The disease was also spread among the soldiers. Sick soldiers were sent to Hadımköy by sea and road. The cholera epidemic, which was also seen in the enemy ranks, began spreading rapidly. Since the hospitals established behind the front were caring for the war-wounded, so that search for a new hospital began. In the first stage, Sarayburnu Park was used as an open-air hospital. After appearance intense cholera cases along the Çatalca line, especially in Hadımköy, the Red Crescent Society sent hospital tents, personnel and equipment to that area. A hospital was opened in Hadımköy with a capacity of 250 beds in order to care for Cholera patients with these tents and barracks in Hadımköy.

The capacity of first hospital in Hadımköy could not held the cholera epidemic so a second hospital with 150 beds was opened in Yeşilköy with excellent tents supplied from London. In addition to this hospital, a third hospital with 70 beds was also opened in Ispartakule with the tents supplied from Germany.

Moreover there were also international aids supplied from other countries to Ottoman Red Crescent. Primarily Indian Muslims transferred 158.000 liras of the total 263.000 lira aid sent in 1913. Secondly Bosnia

and Herzegovina Muslim community transferred totally 190.000 krone. Russian muslims also sent 10.000 for orphanage built in Edirne. Singapore muslims also sent 30.130.30 Frank for wounded soldiers and their families. At last Egypt Khedive and his mother opened a hospital in Bebek in İstanbul. Also, four medical delegations came from Egypt to care for the sick and injured people. West thrace muslims also sent money to Red Crescent.

From a telegraph sent to Sanitary Inspector Miralay Folbrehat, we learn that there were seriously wounded soldiers in Gelibolu hospital at percentage of %25. In the letter received from the Chief Medical Officer of the Tenth Corps, Cambridge Ferry was evacuated because the cabins occupied by the captains and other crew of the Cambridge Ferry were the most suitable place for the wounded with broken legs. Cambridge steamship was used to transport wounded soldiers to İstanbul from Canakkale.

As we learn from historical archives, besides supplying health service, food aids for poors, caring orphans and helping immigrants can be organised by a social aid organization. As a result Ottoman Red Crescent can be taken as an example by other non-governmental organizations in today's world.